**Formarea culturii comunicării la lecțiile
de limbă și literatură română în baza
valorificării competenței de comunicare
orală**

**The formation of communication culture
within the Romanian lessons on the basis
of valorisation of the oral communication
competence**

**Aliona Zgardan-Crudu,
Catedra de Limbă și Literatură Română,
Facultatea de Filologie și Istorie,
UPS „Ion Creangă”, Chișinău**

ORCID: 0000-0002-2969-4953

**Aliona Coropceanu,
profesoară de limba și literatura română,
grad didactic superior,
Liceul de Creativitate și Inventică
„Prometeu-Prim”, Chișinău**

ORCID: 0000-0003-4849-7098

CZU: 37.016:811.135.1+821.135.1

DOI: 10.46727/jshs.2021.v48.i2.p15-24

Rezumat

Competența de comunicare orală este una dintre competențele esențiale pe care le formează școala, un rol aparte revenindu-i, în acest sens, profesorului de limbă și literatură română. Or, această competență se formează în mod special la lecțiile de limbă

și literatură română, prin valorificarea metodelor și tehnicilor de lucru interactive, prin implicarea profesională plenară a profesorului de limbă și literatură română și a elevilor în activitatea de predare-învățare. Această competență este probată de cunoașterea și utilizarea în procesul comunicării, de către elevi, a limbii literare, ținându-se cont de cultura comunicării. O metodă alternativă de predare-învățare, eficientă, îndrăgită de elevi, în contextul formării competenței de comunicare orală, este proiectul. Atuurile proiectului rezidă în faptul că elevii sunt puși în situația de a căuta, de a descoperi, de a comunica corect, constructiv, interesant, ceea ce contribuie la formarea competenței de comunicare orală.

Cuvinte-cheie: comunicare, competență de comunicare, competență de comunicare orală, cultura comunicării, proiect, lapbook.

Abstract

The oral communication competence is one of the most important competence developed by school, thus, the teacher of Romanian language and literature is responsible for. However, this competence is formed mainly within the Romanian lessons, by means of valorisation of interactive work methods and techniques, by

plenary professional engagement of both the teacher of Romanian and the pupils in the teaching and learning activity. This competence is proved by pupils' knowledge and application during the process of communication of the literary language, taking into account the culture of communication. In the context of formation of the oral communication competence, the project (PBL), popular with pupils, is an efficient alternative teaching and learning method. The advantages of the PBL lie in the fact that students find themselves in the situation to seek, to discover, to communicate correctly, meaningfully and interestingly so all that contribute to the formation of the oral communication competence.

Keywords: communication, the competence of communication, the oral communication competence, the culture of communication, the project (PBL), lapbook.

Orice structură culturală, orice act individual care ține de comportamentul social implică, în mod explicit sau implicit, *comunicarea*, care este un proces de transmitere a informațiilor între indivizi sau grupuri sociale. Nu se poate vorbi despre comunicare în afara competenței de comunicare. Atestăm, în felul acesta, legătura cauză-efect, materializată într-o

formă complexă: atât competența de comunicare, cât și comunicarea pot fi, pe rând, și cauză, și efect.

În virtutea importanței comunicării în societate, dezvoltarea capacității de exprimare orală și scrisă la elevi constituie un scop central al învățării și implică promovarea competenței și a tehnicii de a se exprima oral și de a asculta; promovarea unei atitudini active în cursul receptării mesajelor, astfel încât elevul să se poată afirma ca producător de sens; dorința de a învăța în permanență să comunice cu alții, cu grupul [2, p. 14]. Într-o astfel de abordare, competența de comunicare cumulează întregul ansamblu de abilități personale: a ști, a ști să faci, a ști să fii, a ști să devii.

Cercetătoarea M. Hadârcă susține că competența de comunicare reprezintă o categorie de competențe esențiale într-o lume globală, în absența căreia nu se poate construi nici cunoașterea/învățarea, nici relaționarea; este un element-cheie pentru reușita persoanei în situații de viață, în familie, în timpul liber etc. și pentru dezvoltarea altor competențe-cheie [3, p. 14]. În acest context, menționăm că pentru ca procesul comunicării, susținut de competența de comunicare, să fie eficient, marcat de comprehensiune, însoțit de

feedback, colaborare, persuasiune, este important să ținem cont de cultura comunicării: comunicarea trebuie să se realizeze în limba literară, să fie corectă, în limitele bunului-simț, adecvată la situația de comunicare.

Pentru a forma competența de comunicare orală la elevi, în scopul realizării comunicării culte, trebuie să folosim o gamă bogată de metode și tehnici, tradiționale și moderne, îmbinate și corelate sub forma unor strategii variate. În funcție de conținut și de tipologia lecției, metodele și tehnicile de învățare se îmbină sub diferite forme și se bazează pe mijloace și materiale didactice adecvate, în anumite secvențe ale lecției, pe măsura structurării ei logice. Doar îmbinarea armonioasă a metodelor și tehnicilor de învățare dezvoltă la elevi însușirile proprii gândirii: mobilitatea, flexibilitatea, capacitatea de analiză și sinteză, originalitatea gândirii, spiritul de observație, imaginația, capacitatea de transfer și aplicarea cunoștințelor la alte obiecte, ceea ce contribuie la formarea de competențe școlare în general și a competenței de comunicare în special.

Este cunoscut faptul că metodele și tehnicile interactive se referă la elev ca la un participant activ la procesul educațional, iar

la profesor, ca la un partener al elevului în procesul de învățare, incluzând mai multe concepte: interacțiune, inovație și educație interactivă. Având în vedere că interacțiunea este foarte importantă pentru formarea competenței de comunicare, menționăm că aceasta prevede acțiuni reciproce între participanții la învățare, iar inovația semnifică reînnoire, introducerea noutății în practică [6, p. 90]. Totodată, interactivitatea procesului educațional presupune învățarea prin comunicare, prin colaborare, produce o confruntare de idei, opinii și argumente, creează situații de învățare centrate pe disponibilitatea și dorința de cooperare ale elevilor, pe implicarea lor directă și activă, pe influența reciprocă din interiorul microgrupurilor și interacțiunea socială a membrilor unui grup. Metodele și tehnicile interactive mobilizează energia elevilor în scopul realizării unor sarcini, fiind exersate, așa cum am mai menționat, capacitățile de raționare, înțelegere, imaginație, analiză, sinteză, memorie, creativitate. O lecție activă se sprijină pe metode și procedee active, fructificând nevoia spontană de activitate a elevului, pe care îl eliberează de la constrângeri și îl asociază propriei sale formări [4, p. 102].

Aplicarea metodelor și tehnicilor interactive presupune însă și respectarea

unor reguli: respect reciproc; atitudine pozitivă; manifestarea toleranței, sincerității, discreției și confidențialității; ascultarea până la capăt a celui care vorbește; abținerea de la a monopoliza discuția; punctualitate; interzicerea ironiilor și jignirilor; analiza faptelor și nu a persoanelor; dreptul de a nu participa etc. Eficiența unei metode sau tehnici depinde de modul în care ea este valorificată în contextul didactic, de măsura în care antrenează implicarea elevilor, de cantitatea de efort intelectual solicitat și de influența pe care o are asupra rezultatelor școlare. Astfel, metodele și tehnicile utilizate devin, în cadrul unei activități didactice de învățare autentică, moduri acționale și procedurale care stimulează capacitatea de explorare și descoperire, analiză și sinteză, raționare și evaluare. Menționăm că sunt îndrăgite de elevi și dau roade în special tehnicile *predarea-învățarea reciprocă*, *mozaicul*, *cascada*, *piramida*, *brainstormingul*, *pălăriile gânditoare*, *ciorchinele*, *proiectul*, *portofoliul*, *harta mentală* ș.a.

În continuare, ne vom referi la proiect în calitate de resursă educațională eficientă pentru formarea competenței de comunicare orală, pentru promovarea limbii române literare, cu prezentarea câtorva

proiecte pe care le-am realizat la lecțiile de limbă și literatură română.

Se știe că proiectul este o tehnică didactică complexă și eficientă pentru formarea competențelor specifice disciplinei limba și literatura română. Din prelucrarea celor circa o sută de studii, realizată de Cătălina Ulrich, rezultă următoarea listă a rezultatelor așteptate ale învățării prin proiecte [7, p. 137]: muncă în echipă, colaborare; rezolvare de probleme; motivație; comunicare orală; comunicare scrisă; cunoașterea subiectului; culegere de date; competențe profesionale; înțelegerea aplicării cunoștințelor în practică; interpretarea datelor; creativitate; gândire critică; management de proiect; competențe sociale; stimă de sine; managementul timpului. Or, observăm că proiectul întrunește majoritatea atuurilor metodelor și tehnicilor moderne de lucru, pe care le-am consemnat supra. Studiarea în baza proiectului este eficientă, atractivă pentru elevi, motivându-i să devină autorii propriei învățări. Cu ajutorul proiectului, putem stimula și menține interesul elevilor pentru lectură, putem să-i motivăm să pătrundă în lumea fascinantă a cărților, ceea ce constituie un lucru deosebit de important pentru formarea competenței de comunicare,

întrucât, „lectura nu e o materie școlară, ea e materia existenței” [5, p. 109].

Un exemplu de *proiect de grup* este *lapbookul* – o metodă interactivă care generează interesul și creativitatea elevilor. Este instructiv, distractiv și educațional. Este creat de către elevi din hârtie tare, piese mici îndoite, iar în interiorul lui putem găsi scheme, fișe-acordeon, fișe pliate, plicuri decorative, hărți, diagrame, ilustrații și oferă un spațiu interactiv pentru jocuri, desene, ghicitori, întrebări, răspunsuri, curiozități – studiate, adunate, lipite și afișate creativ. Elevii învață să caute, să cerceteze, să selecteze, să structureze schematic informația, să aranjeze, să grupeze, să creeze, fiind provocați de ceva nou și interesant. Cel mai important este că fac aceste lucruri cu plăcere, dorind să realizeze o creație originală. Elevii au libertatea de a-și alege singuri modalitatea de prezentare a informațiilor și își pot manifesta creativitatea în diverse moduri. Prin realizarea *lapbookului*, se dezvoltă responsabilitatea elevilor pentru propria învățare, interesul pentru cunoaștere și gândirea creativă, fiind o modalitate simplă și captivantă de a studia lucruri noi. În continuare, prezentăm un exemplu de aplicare-realizate a acestei metode. Evident, realizat la lecția de limbă și literatură

română, acesta țintește formarea competenței de comunicare orală, a culturii comunicării.

Am aplicat metoda în clasa a VI-a. La începutul unității în care am studiat povestea „Fata babei și fata moșneagului” de Ion Creangă, le-am propus elevilor texte suplimentare pentru lectură și abordare – câte o poveste crengiană. Un proiect deosebit a fost realizat de către elevii care au studiat „Povestea lui Harap-Alb”: aceștia au prezentat traseul lui Harap-Alb printr-o hartă; rezumatul poveștii; personajul principal, cu ajutoarele lui: cele cinci creaturi ciudate, Spânul, Sfânta Duminică, albinele și furnicile; arhaisme și regionalisme din poveste. Au identificat proverbe și le-au fixat în *lapbook*: „Lac de-ar fi, că broaște sunt destule”, „Fiecare pentru sine, croitor de pâine”, „Apără-mă de găini, că de câini nu mă tem”, „La plăcinte înainte, la război, înapoi”. În procesul prezentării *lapbookului*, elevii au vorbit despre locul proverbelor în contextul poveștii și le-au raportat la text: cine le rostește, cui sunt adresate, cu ce scop sunt spuse; au prezentat opinii personale. Concluzia la care au ajuns elevii este că proverbele îi conferă sulețe și naturalețe dialogului din text. Elevii au vorbit despre semnificația numelui *Harap-Alb*, despre

lecția de viață oferită de lectura poveștii. Prin atitudinea față de personajul literar, elevul și-au format propriile concepții, convingeri, iar solidaritatea pe care o manifestă față de personajul principal (*Dacă aș nimeri în situația lui Harap-Alb, aș fi la fel de bun și curajos*) contribuie la formarea competențelor interpersonale, civice, morale. În același timp, la fiecare etapă de realizare și prezentare a proiectului, am avut grijă ca elevii să comunice cât mai des, să acorde o atenție sporită corectitudinii exprimării orale, să îi corecteze pe colegi, atunci când aceștia comiteau greșeli de exprimare, să-și corecteze greșelile asupra cărora au fost atenționați, să se simtă destinși, confortabil în procesul comunicării (în scopul eliminării blocajelor în comunicare).

Un proiect foarte interesant a fost realizat de către elevii care au prezentat povestea „Dănilă Prepeleac”. Lapbookul lor a cuprins următoarele rubrici: „Haznaua cu proverbe din poveste”, o aplicație originală „Drumul lui Dănilă Prepeleac”, „Rezumatul poveștii”. Rubrica „Știați că...” este formată din: când și unde a fost publicată povestea pentru prima dată, în ce limbi a fost tradusă povestea, ce înseamnă *prepeleac*, de ce „Dănilă Prepeleac”?

Acest lapbook conține și un original „Îndemn la lectură”, întrebarea „Ce aș face eu în locul lui Dănilă?”. Pentru a exemplifica aceste afirmații, prezentăm în continuare unele gânduri ale elevilor, generate de lecția de viață oferită de lectura textului: „Când întâlnim o greutate, nu trebuie să cedăm și să alegem calea cea mai ușoară. Trebuie să ne străduim, să depunem efort și așa vom obține cheia spre succes.” Elevii au alcătuit și un mesaj pentru Dănilă Prepeleac: „Dragă Dănilă, ești foarte haios, dar eu vreau să te schimb. Nu te baza mereu pe noroc, el nu va fi mereu cu tine. Pentru început, ar trebui să muncești mai mult. Când dai de greu, nu ceda; dimpotrivă, fă totul, ca să reușești. De data aceasta, norocul a fost de partea ta; crezi că și data viitoare va fi la fel?”.

În aceeași cheie, au fost prezentate și alte povești: „Ivan Turbincă”, „Povestea lui Stan Pățitul” și „Povestea porcului”. Elevii au vorbit despre personaje – tipuri, cine sunt, pe cine îi reprezintă, relațiile dintre ele; atmosfera din povești; situații interesante/imprevizibile; probleme abordate; lecții de viață; îndemnul la lectură etc. Toate produsele finale au fost frumoase și inspirate și ilustrate. La sfârșitul fiecărei prezentări, elevii au organizat un mic concurs sau un careu de cuvinte, un joc prin

care au vrut să se asigure că toți colegii au fost atenți la prezentările lor.

Astfel, elevii au fost puși în situația de a căuta, de a descoperi, de a comunica corect, interesant. Cu ajutorul proiectului, este stimulat spiritul de explorare și se formează stilul activ de lucru. Se pune accent pe sfera relațiilor, nu doar pe rezultat; elevii împărtășesc idei, discută și argumentează. Prin realizarea unui astfel de proiect, apropiem, într-o manieră ludică, cititorul din clasa a VI-a de carte.

Un alt proiect de grup, realizat cu elevii clasei a IX-a, a fost „Ambasadorii Limbii Române”. Scopul acestui proiect a constat în formarea competenței specifice 5. „Utilizarea limbii ca sistem și a normelor lingvistice (ortografice, ortoepice, lexicale, fonetice, semantice, gramaticale) în realizarea actelor comunicative, demonstrând corectitudine și autocontrol”, cu realizarea obiectivului de a stabili strategiile didactice de motivare pentru respectarea normei limbii literare în orice text.

Elevii interesați de corectitudinea textului scris pe diferite panouri, afișe etc. în spațiul public au fost organizați în cinci grupuri (conform sectoarelor din municipiul Chișinău), după care li s-a propus următorul algoritm de lucru: identificarea greșelilor,

fotografierea secvențelor care conțin greșeli, consultarea dicționarilor, corectarea textelor. Elevii au fost atât de captivați de ideea acestui proiect, încât, însuflețiți de gândul că pot schimba ceva în societate, în raport cu vorbirea corectă a limbii, deci că promovează limba română literară, cultura comunicării, au luat aparatul de fotografiat și au plecat cu mare entuziasm la *vânătoarea* de greșeli gramaticale de pe panourile publicitare din fiecare sector al capitalei. Este important să menționăm că ceea ce-i deosebește pe acești elevi de ceilalți oameni este faptul că nu se uită la panourile publicitare indiferent sau din obișnuință, ci încearcă să observe erorile. După ce le găsesc, sunt motivați să le explice și să le corecteze. Produsul final a constat în realizarea posterelor: „Ambasadorii Limbii Române în sectorul Râșcani”; „Ambasadorii Limbii Române în sectorul Centru”; „Ambasadorii Limbii Române în sectorul Botanica”; „Ambasadorii Limbii Române în sectorul Buiucani”; „Ambasadorii Limbii Române în sectorul Ciocana”.

Elevii au prezentat proiectele, următoarea etapă fiind afișarea lor în holul liceului. Îndemnul *Ambasadorilor Limbii Române* a fost să fim atenți la modul de exprimare în limba română. Prin acest

proiect, elevii și-au format deprinderea de a se documenta din surse credibile, în scopul cunoașterii sensului corect al cuvântului sau al expresiei, cultivându-și responsabilitatea pentru elaborarea oricărui text scris și oral, pentru cultura comunicării.

Concluzia elevilor este că „Panourile publicitare din sectoarele capitalei nu trebuie să creeze impresia că suntem agramați. Ele trebuie să demonstreze că publicitatea diferitor companii poate fi atât atractivă, cât și scrisă corect. Calitatea presupune o atenție deosebită la detalii. Scrierea corectă în limba română trebuie să devină o prioritate pentru fiecare dintre noi”, întrucât „avem o limbă frumoasă, o limbă care, scrisă corect, este ca versurile unui cântec, o limbă care, vorbită corect, este ca o melodie ce încântă auzul. Să o respectăm prin atitudinea noastră de responsabilitate față de orice cuvânt scris și rostit.” La final, elevii au venit cu un îndemn pentru colegi: „Este important să promovăm scrierea corectă în limba română, de aceea vă îndemnăm să vă alăturați acestei inițiative și vă propunem, atunci când observați o greșeală, oriunde, să o fotografiați și să o plasați pe o rețea de socializare. Comentați imaginea, surprinzând greșeala, și veți promova astfel limba română. Dacă vom fi

mai puțin indiferenți, ne vom bucura de mai multe schimbări în bine.”

În continuare, *Ambasadorii Limbii Române* au repartizat tuturor colegilor din liceu două pliante cu genericul „Să vorbim corect limba română!”. Primul pliant se referă la „Top 12 greșeli de exprimare în limba română”, pe care le-am identificat în comunicarea cotidiană în mediul școlar:

1. „Clasa a *doisprezece*” sau „clasa a *douăsprezece*”?
2. „Ora *doisprezece*” sau „ora *douăsprezece*”?
3. „*Eseuri*” sau „*esee*”?
4. „Mamă, nu-ți *face* griji!” sau „Mamă, nu-ți *fă* griji!”?
5. „El *copie*.” sau „El *copiază*.”?
6. „Este bine să fii *încrezut* în forțele proprii.” sau „Este bine să fii *încrezător* în forțele proprii”?
7. „*Foarte corect*” sau „*corect*”?
8. „Greșeli *care* le facem” sau „greșeli *pe care le comitem*”?
9. „Din *careva* motive” sau „din *anumite* motive”?
10. „*Emoții pozitive, cât și negative*” sau „*atât emoții pozitive, cât și negative*”?
11. „Tu *beai, vrei, iai*.” sau „Tu *bei, vrei, iei*.”?
12. „*Rețetă*” sau „*recetă*”?

Evident că fiecare greșeală a fost însoțită de explicațiile de rigoare, conform surselor de documentare în uz la ora actuală.

Al doilea pliant conține 14 secvențe/expresii utilizate greșit în comunicarea zilnică și variantele lor corecte. Astfel, sperăm să fie evitate următoarele greșeli: *Merg* examenele, *a merge* la risc, *îți merge* culoarea verde, *sală festivă*, *sală sportivă*, *a primi* un răspuns corect, *a primi* plăcere, *nu mi s-a primit* (ceva), *primesc* medicamente/injecții, *a cadona* o carte, *nu dovedim să scrim* ș.a.

Cele două pliante mai conțin și îndemnul „Accentuează corect următoarele cuvinte”: *epocă*, *diplomă*, *pictoriță*, *chelneriță*, *călugăriță*, *juriul*, *industrie*, *intrigă*, *miros*, *taxi*, *standard*, *administrator*; *aduceți*, *spuneți*, *scrieți*, *puneți*, *țineți*, *faceți*, *suntem*, *trimiteți*, *determină*, *domină* ș.a.

Sperăm că rezultatele proiectului „Ambasadorii Limbii Române în școală”, materializate prin aceste produse, vor contribui la promovarea culturii comunicării în mediul educațional și la îmbunătățirea calității limbii române vorbite, prin formarea competenței de comunicare orală.

Îndemnul *Ambasadorilor Limbii Române* este să respectăm limba română prin atitudinea responsabilă față de orice cuvânt scris și rostit. Astfel, acest proiect a

contribuit la formarea vorbitorului cult de limba română, la îmbogățirea culturii și la creșterea responsabilității civice a elevilor.

În concluzie, menționăm că profesorul de limbă și literatură română trebuie să contribuie, la lecție, zilnic, prin pregătirea sa profesională, dragostea față de neam, spiritul său civic, la formarea competenței de comunicare orală, la promovarea culturii comunicării, care este un indiciu al culturii persoanei. Acest lucru se realizează prin selectarea și armonizarea celor mai eficiente metode și tehnici de lucru, un loc important în cadrul cărora îi revine proiectului.

Bibliografie

1. Cartaleanu, T. Scrierea creativă. Chișinău: Tipografia Garamont-Studio, 2016.
2. Cerghit, I. Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii. Iași: Polirom, 2008.
3. Hadârcă, M. Conceptualizarea evaluării competențelor comunicative și literare ale elevilor. Autoreferat al tezei de doctor în pedagogie. Chișinău, 2005.

4. Oprea, C.-L. Strategii didactice interactive. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2009.
5. Papadima, L. (coordonator). Care-i faza cu cititul?. București: Editura Arthur, 2010.
6. Păcurari O. et al. Strategii didactice inovative. Suport de curs. București: Sigma, 2003.
7. Ulrich, C. Învățarea prin proiecte. Ghid pentru profesori. Iași: Polirom, 2016.